11.12.2018 EOAK/6230/2018

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Viite: HE 179/2018 vp (kuuleminen to 13.12. klo 12.15, vain tämä kirjallinen lausunto annetaan)

LAUSUNTO

Hallintovaliokunta on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian asiantuntijan lausuntoa ja kuulemista hallituksen esityksestä laeiksi ampuma-aselain, vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain sekä asevelvollisuuslain muuttamisesta. Ehdotetuilla muutoksilla pantaisiin täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2017/853 ja sen mukainen kansallisen puolustuksen poikkeus (ns. reserviläispoikkeus).

Esitän kirjallisena lausuntonani kunnioittavasti seuraavaa.

On positiivista, että esitys toteutuessaan yleisesti ottaen parantanee aseturvallisuutta. Tältä kannalta on kuitenkin nostettava esiin toisaalta eräitä huolenaiheita, jotka liittyvät erityisesti erityisen vaarallisiksi luokiteltuihin ampuma-aseisiin ja reserviläispoikkeukseen. Laajasti tunnustettaneen, että ampuma-aseisiin liittyvän väärinkäytön mahdollisuuden sekä tapaturmien ja vääriin käsiin joutumisen vaaran vuoksi aseiden tulee olla viranomaisten valvonnassa ja tarkan sääntelyn kohteena. Mitä vaarallisemmista aseista on kysymys, sitä tehokkaampaa tämän kontrollin tulee olla, koska riskitkin ovat suuremmat. Tähän nähden esityksessä on kiinnitetty varsin vähän huomiota erityisen vaarallisten aseiden asiamukaisen käytön ja säilytyksen valvontaan liittyviin kysymyksiin.

Totean yleisesti, että ei ole esitetty arvioita siitä, kuinka paljon henki-

löitä lopulta konkreettisesti kuuluisi reserviläispoikkeuksen piiriin (ja kuinka moni pyrkisi luvan tällä perusteella hakemaan), kaikkiaanhan reserviin kuuluu noin 900 000 henkilöä. Myöskään arvioita ei ole siitä, kuinka paljon tämä uudistus lisäisi erityisen vaarallisten aseiden määrää maassamme eikä sitäkään, kuinka paljon Maanpuolustuskoulutusyhdistyksellä (MPK) ja muilla yhteisöillä näitä on/tulisi olemaan. MPK:lla on esityksen mukaan tällä hetkellä hallussaan ”rajoitettu määrä” ampuma-aseita mukaan lukien tietyt erityisen vaaralliset aseet ja että koulutuksen järjestämistä varten MPK ”hankkinee” ampuma-aseita. Yhdistys on itse hankkeesta sisäministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta antamassaan lausunnossa todennut, että ”*MPK käyttää sotilaallista valmiutta palvelevassa ampumakoulutuksessa jäsenjärjestöjensä yhdistysten ja yhdistysten jäsenten omia aseita. Yhdistysten aseiden käyttö on ollut pääsääntö varsinkin MPK:n järjestämässä aloittelevien ampujien turvallisessa aseenkäsittelykoulutuksessa. MPK:lla ei ole tällä hetkellä varmuutta siitä, että riittääkö MPK:n omat resurssit suunnitellun ampumakoulutuksen toteutukseen. MPK pitää epätodennäköisenä, että se pystyisi pelkästään MPK:n järjestäminä tilaisuuksina yksinään ilman yhdistysten tukea järjestämään halukkaille riittävästi tilaisuuksia ampumataidon kehittämiseen, ylläpitoon ja harrastuneisuuden osoittamiseen”*. Näiden muiden yhdistysten asemaa ei näytetä juuri pohditun.

Puheena olevaa reserviläispoikkeusta voi luonnehtia kokonaan uudeksi ampuma-aseen hankkimisperusteeksi. Sen pitäisi direktiivin mukaan olla poikkeuksellista ja yksittäistapauksellista, eikä se saa vaarantaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Tämä edellyttää muun ohessa tehokasta valvontaa.

Käsitykseni mukaan kyseinen peruste on muista lupaperusteista poikkeava, koska se ei lähde luvansaajan, vaan nimenomaan Puolustusvoimien tarpeista. Se, että kenelläkään ei ole subjektiivista oikeutta saada ampuma-aselupaa, siis korostuu näissä tapauksissa. Nähdäkseni poliisilla yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta vastaavana viranomaisena tulisi joka tapauksessa aina olla viimesijainen päätösvalta siitä, kenelle lupia myönnetään. Tältä kannalta pidän ongelmallisena sitä, että osa aseiden hallussapitoon liittyvästä toimivallasta ei olisi poliisilla. MPK:n ammunnan johtajan osalta poliisi olisi vain lausunnonantajan roolissa, eikä ammunnan johtajalta vaadittaisi ampuma-aselupaa, vaikka hän saisi pitää hallussaan erittäin vaarallisia ampuma-aseita. Näyttää siltä, että hyväksyntä ei edellytä esimerkiksi haastattelua (kuten ampuma-aselupa), vaikka henkilön asema on erittäin vastuullinen. Voi myös kysyä, onko Puolustusvoimien hyväksyminen MPK:n ammunnan johtajaksi direktiivin tarkoittama (yksittäistapauksellinen) aselupa, varsinkin kun se näyttäisi tarkoittavan oikeutta pitää hallussa ennalta määräämätöntä (ilmeisen suurta) määrää erityisen vaarallisia aseita.

Katson myös, että vakavasti on otettava se huoli, jonka Poliisihallitus esitti hallituksen esitysluonnoksesta antamassaan lausunnossa. Se

totesi, että *”aselupia hakevat myös henkilöt, jotka syystä tai toisesta haluavat omistaa ampuma-aseen, vaikka he eivät käyttäisikään sitä mihinkään harrastustoimintaan tai työhön. Ampumaurheilussa ja -harrastuksessa on sosiaalinen komponentti, joka jäisi ehdotetussa lupaperusteessa pois. Henkilö voisi ilmoittautua ja käydä Maanpuolustuskoulutuksen järjestämillä kursseilla siten, että muut paikalla olevat henkilöt vaihtuisivat joka kerralla. Riski siitä, että niin kutsutut yksinäiset sudet ja valkoista raivoa tuntevat henkilöt läpäisisivät lupaprosessin, olisi ampumaharrastusperustetta suurempi.”*

Huomion arvoista on myös se, että ammuntoja suoritettaisiin muualla kuin Puolustusvoimien alueella eikä läsnä olisi Puolustusvoimien henkilöstöä. Poliisihallinnon asehallinnossa syksyllä 2018 tehdyn tarkastuksen yhteydessä kävi myös ilmi, että kenelläkään ei ole kokonaiskuvaa, kuinka paljon ja missä ampumaratoja maassamme on, vaikka ne sinänsä lain mukaan ovat luvan tai ainakin ilmoituksen varaisia. Asehallinnon resurssit eivät ole riittäneet asian käsittelyyn. Näin ollen ammuntapaikat eivät välttämättä ole asianmukaisessa kunnossa. Myöskin ympäristöviranomaisten puolella ratojen luvitus on poliisin mukaan kirjavaa.

Valvontaa ei ainakaan helpota se, että poliisin asetietojärjestelmän uudistaminen on viivästynyt (tästä ks. HE 110/2018 vp).

Ylipäätään uudistuksen vaikutuksia poliisin lupahallinnolle ja –valvonnalle on käsitelty kevyesti. Selvää on, että lisäresursseja tarvitaan, mutta niiden saaminen on tunnetusti vaikeaa.

Sikäli kuin erittäin vaarallisten aseiden määrä kasvaa, kasvavat myös riskit niiden joutumisesta vääriin käsiin. Tulisikin (myös aktiivisella valvonnalla) varmistaa, että niitä säilytetään asianmukaisesti. Lienee selvää, että tällaiset aseet ovat houkutteleva kohde esimerkiksi järjestäytyneelle rikollisuudelle.

Pidän yllättävänä, kuinka vähän MPK:n toiminnan valvontaa esityksessä käsitellään. Käsitykseni mukaan tämä valvonta edellyttää Puolustusvoimilta merkittävää lisäpanostusta. Valvonnan sääntelyä korjannee jossain määrin HE 254/2018, mutta suunnitellusta valvonnasta kaipaisi joka tapauksessa jo tässä yhteydessä konkreettisempaa kuvausta. En käsittele tuota erillistä hallituksen esitystä tässä enemmälti kuin toteamalla, että on valitettavaa, että lain muutoshankkeita pilkotaan osiin, jolloin kokonaisuuden hallinta vaikeutuu. Kysymään jää esimerkiksi, millaista vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain 2 §:ää hallitus jatkossa haluaa; sotilaallisia valmiuksia palvelevan koulutuksen määritelmät poikkeavat toisistaan käsiteltävänä olevassa esityksessä ja esityksessä HE 254/2018 vp.

Valvontaan liittyen on hämmentävää, että esityksessä yhtäältä todetaan, että MPK on antanut merkittävässä määrin erilaisia kursseja, joiden osana tai pääasiallisena aiheena on ollut ampumakoulutuksen

antaminen ja toisaalta todetaan, että nykylaki jättää tulkinnanvaraiseksi sen, voiko MPK antaa sotilaallisia valmiuksia palvelevassa koulutuksessa ampumakoulutusta. Lain esitöissä (PuVM 3/2006 vp) oli mainittu esimerkkeinä suunnistus- ja karttaharjoitukset. Nämä ovat kovin kaukana ampumaharjoituksista, jotka käsitykseni mukaan olisi mainittu, jos tätä olisi tarkoitettu. Edellä todettu ei anna erityisen vakuuttavaa kuvaa harjoitetun valvonnan tehokkuudesta. Tämän tyyppiselle laintulkinnalle ei mielestäni tulisi olla sijaa ampuma-aseiden kohdalla.

Korostan, että edellä esitetyistä osin kriittisistäkin huomioista huolimatta on tärkeää, että riittävä reservin koulutus turvataan. Se vain tulee tehdä tavalla, joka ei heikennä yleistä järjestystä ja turvallisuutta. On varmistettava, että lupahallinnon ja toiminnan valvonnan edellytykset on turvattu ottaen huomioon sekin, että uudistus on tarkoitus saada voimaan mahdollisimman pian.

Lopuksi totean, että esityksessä on käsitelty esityksen suhdetta useisiin perusoikeuksiin. Aikataulusyistä ja koska perustuslakivaliokunta tulee antamaan esityksestä lausuntonsa, niin en ryhdy edellä lausuttua enemmälti erikseen käsittelemään esitystä tästä näkökulmasta.

Esittelijäneuvos Juha Haapamäki

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.